

ПРОМЕНЕ У СХВАТАЊУ КОЛХОЗНЕ СВОЈИНЕ И ЗНАЧАЈ
УГОВОРА У КОЛХОЗНОМ ПРАВУ

1. — Увод. — Колхозно право се на совјетским правним факултетима изучава као посебна правна дисциплина. О томе колики се значај придаје овом предмету и његовом продубљеном изучавању говори и чињеница да колхозно право и земљишно право у систему организације правних факултета образују самосталну катедру — катедру земљишно и колхозног права. И не само са гледишта правне теорије већ и са гледишта успостављања социјалистичких производних односа на совјетском селу, последњих година је изузетна пажња поклоњена изучавању односа у колхозу као основној јединици совјетске пољопривреде. Стога није наодмет проучити извесне појаве и тенденције у развоју колхозног права у СССР као једној социјалистичкој земљи. Без обзира на низ специфичности и особености које су биле својствене земљи која је прва ступила на пут социјалистичког развоја корисно је упознати се и са тим искуствима. Овде ће бити обрађена само нека од најбитнијих питања. Поред историјског прегледа развоја колхозног права, који с обзиром на карактер рада треба да нађе место, посебно ће бити обрађено питање карактера колхозне својине, правни положај и карактер међуколхозних организација, заједничка својина удружених колхоза и колхозних удружења, као и промене у области уговора и значаја уговора у колхозном праву.

2. — *Историјски преглед развоја колхозног права.* — Један од првих аката совјетске власти — Декрет о земљи од 26. октобра 1917. са Сељачком поруком о земљи (1), означили су без сумње први корак у развоју нових односа на совјетском селу. Поред своје општедруштвене улоге, ови први акти совјетске власти, су посебно значајни и као правни акти. Ти акти су представљали зачетак једне посебне гране совјетског права — колхозног права. Истина ова грана права није настала одједном већ извесном релативно дужом еволуцијом. Могуће су врло различите периодизације развоја колхозног права али са чисто правног гледишта оцртавају се три фазе. Наравно да би и оваква подела била само условна и то само ради боље прегледности пошто је реч о јединственом друштвеном процесу.

(а) Први период, започет, као што је већ напоменуто, Декретом о земљи и Сељачком поруком о земљи карактеристичан је по низу инструкција, закона, декрета, упутстава, одлука и других аката разних органа совјетске власти. Ови акти су били усмерени на постепено организовање разних облика колективне обраде земље колхоза, колхозне својине и друштвених односа у колхозима. То су били зачеци колхозног законодавства а касније и колхозног права. Тако је у Инструкцији од 4. децембра 1917 (2) било препоручено да се земља у првом реду дели, задругама безземљашких и сиромашних сеоских газдинстава и производно-радним ортаклацима, друштвима. Закон о социјализацији земље од 19. фебруара 1918 (3) у чл. 35 утврђује: „РСФР, у циљу бржег достигнућа социјализма, указује сваку помоћ (културну и материјалну) заједничкој обради земље, дајући предност

(1) В. И. Ленин: Сочиненија, Т. 26, Ленинград, 1949, с. 226 и 227.

(2) СУ РСФСР 1917, № 7, с. 105.

(3) СУ РСФСР 1918, № 25, с. 346.

радним комунистичким, артељним и задружним организацијама-газдинствима у односу на инокосна.“ После доношења овог закона почели су се оснивати, поред већ организованих државних, совхозних газдинстава и први колхози. Оснивање првих колхоза вршило се на добровољној основи. Сељаци су сами одлучивали да ли да остану на свом поседу или да приступе једном од облика колективних газдинстава.

У том периоду имамо више врста колективних газдинстава и то како по форми тако и по различитим односима у тим газдинствима. То су пре свега: заједница за колективну обраду земље, радна задруга, опште задруге и колхози. Постојало је једно богатство облика и форми колективног обрађивања земље и сарадње у пољопривреди. Број ових газдинстава нагло је растао. То нам илуструју следећи подаци: у 1918. број колективних газдинстава у читавој земљи износио је 1.579, да би се у 1919. повећао на 6.188 а у 1921. на 16.000. Није се само повећао број колективних газдинстава већ се постепено мењала и форма, облик њихове организације. Док је у 1918. основни облик колективног газдинства била пољопривредна комуна, дотле је у 1921. то постала пољопривредна задруга (артељ). Ова промена у облику организације колективног газдинства знатно је утицала на проширење колективизације пошто су у та газдинства почели да ступају и средњи сељаци (средњак) (4). Врло значајна мера у овом периоду је и доношење основног правног акта — Земљишног кодекса РСФСР који је упоредо са својим главним задатком регулисао и низ питања од значаја за колхозно право. Истина, основни задатак Земљишног кодекса је био да регулише земљишне односе на основу државне својине земље у инокосном сектору пољопривреде, међутим, низ одредби су непосредно регулисале и односе у колективним газдинствима. У Земљишном кодексу се утврђују особености земљишног уређења пољопривредних комуна, задруга и заједница за колективну обраду земље. При уређењу ових односа истиче се лењински принцип да се колхозни начин искоришћавања земље изграђује на основу добровољне сагласности корисника земље и уједињавањем парцела које су на индивидуалном коришћењу, или додељивањем земље заједницама од стране државних органа за питања пољопривреде. Ипак, Земљишни кодекс је само регулисао основна правна питања у вези са искоришћавањем земље од стране колхоза. Он се није упуштао у регулисање правних односа унутар колхоза нити је додиривао статутарне облике колхозне изградње. У овим правним оквирима које је поставио Земљишни кодекс и напред поменути прописи непосредно после преузимања власти од стране Совјета и развијало се колхозно право све до 1927. до краја овог периода.

(б) Други период је започео Одлуком о колективним газдинствима од 16. марта 1927. која је предвиђала низ мера усмерених на учвршћење колхоза и колхозне својине. Убрзо је донет и Савезни закон о општим начелима о искоришћавању земље и земљишном уређењу СССР од 15. децембра 1928. Овим законима се даје ефикасна подршка колективним искоришћавањима земље, у првом реду колхозима. Те године (1928) већ је било укупно 33.000 колхоза али су они били мање величине. У једном колхозу било је просечно учлањено по 15 сељачких газдинстава а просечна

(4) Ја. Ф. Микољенко и А. Н. Никитин: Колхозно право, Москва 1946, с. 17.

обрадива површина која је припадала поједином колхозу износила је око 60 хектара. Број совхоза крајем 1928 износио је само 1.407, а било је свега 6 машинско-тракторских станица (МТС) (5). Већ следеће године 1929/1930 пришло се наглој и масовној колективизацији совјетске пољопривреде. У овој акцији се само формално позивало на извесне демократске принципе при удруживању пољопривредника а као што је познато, у пракси је принуда широко примењивана. У ствари у многим крајевима дошло је до једног масовног притиска на сељачке масе и принуда различите врсте (политичке, административне, економске и сл.). Добрим делом ове мере су у пракси објашњаване борбом против кулачких елемената и потребом да се кулаци ликвидирају као један посебан слој сељаштва. Међутим политичко-правни захват је био знатно шири од доктрине ликвидације „кулачества“ као класе.

У складу са насталим друштвено-економским променама на совјетском селу долази и до појаве нових правних облика за њихово регулисање. У 1930. појавио се први Угледни статут (правила) пољопривредне организације који је донет у законодавном поступку. Овај акт је био правна основа даљег развоја колхозног права. Следи и већи број одлука, решења и упутстава партијских органа и органа совјетске власти. Читава ова нормативна делатност се правно кондензује у Угледном статуту (правилима) пољопривредне задруге од 17. фебруара 1935, а нешто касније ти принципи се учвршћују Уставом СССР. У овом другом периоду који траје до 1940. завршена је колективизација совјетске пољопривреде. Тако је у 1940. у пољопривреди СССР било 4.159 совхоза, 7.069 машинско-тракторских станица и 236.900 колхоза који су обухватили 96,9% свих сељачких гасдинстава (6). На основу поменутих нормативних аката власти и општег стања у совјетској пољопривреди развила се и теорија колхозног права. Настала у тим специфичним условима совјетске привреде, а посебно пољопривреде тога доба, теорија колхозног права се лагано развијала тако да немамо неких битних и посебно значајних промена све до 1953.

(в) Од 1953. започиње трећи период развоја у коме и колхозни односи и колхозно право доживљавају дубоке промене. Овај период развитка колхоза и колхозног права је карактеристичан посебном бригом за унапређење пољопривреде као гране националне привреде која се налази у заостатку у односу на друге привредне гране. Предузима се низ како економских тако и организационо-правних мера да се обезбеди савремена пољопривредна производња. Овај период који је у току биће предмет посебне анализе у даљем излагању али не као посебна тачка већ непосредно у току проучавања извесних конкретних питања колхозног права.

3. — *Стање у правној теорији.* — У совјетској правној теорији у области колхозног права једно од централних питања је питање карактера колхозне својине. Ово питање је заузимало посебно место и у совјетској теорији колхозног права а и у пракси судских и других државних органа СССР. И поред врло јаког супротстављања, превладало је схватање да колхозна својина нема карактер групне својине, да то није групна својина

(5) Народное хозяйство СССР, Москва, Госиздат, 1956, с. 10.

(6) Исто, Народное хозяйство СССР, Москва, Госиздат, 1956, с. 99 и 100.

тј: заједничка својина групе лица, у основном један посебни облик приватне својине већ да је то посебан облик социјалистичке својине (7). За ово друго схватање које је преовладало, поред друштвено-економских аргумената, по мишљењу многих совјетских писаца, налази се чврст ослонац и у чл. 54, Грађанског кодекса РСФСР који гласи: „Разликује се својина: а) државна (национализована и муниципализована); б) задружна; в) приватна.“ У вези са овом одредбом истиче се да је совјетски законодавац јасно истакао да задружна својина нема никакве везе са групном својином која је у начелу облик приватне својине.

При даљем рашчлањавању питања и ближе одређивању карактера колхозне својине и субјекта права колхозне својине у правној теорији се често истицало да право коришћења, управљања и располагања припада искључиво одређеном колективу трудбеника. Подвлачило се да је субјект права колхозне својине поједини колхоз као такав и да је само он надлежан да управља колхозним средствима и колхозном имовином. Из оваквог резновања, по нашем мишљењу, могао би се извести логичан закључак да иако је колхозна својина истог типа као и државна тј. социјалистичка, она се за сада по свом облику, форми појављује као својина одређеног радног колектива, ипак мање више тачно одређених трудбеника и њихових породица које сачињавају тај колхоз, значи у крајњој линији ипак одређене групе трудбеника-појединаца. Међутим, совјетски писци у својој анализи не иду до краја у рашчлањавању овога појма већ се после констатације да право коришћења, управљања и располагања припада одређеном колективу, задовољавају констатацијом да ће се у процесу свога развитка овај облик својине (колхозна својина) све више приближавати општеној својини (8).

У питању објекта колхозне својине совјетски правни писци су углавном били јединствени у томе да је он одређен Уставом СССР од 1936. и то члановима 5, 7 и 8; и одредбама Угледних правила (статута) од 17. фебруара 1935. У цитираним уставним одредбама је утврђено да објект колхозне својине сачињавају: а) друштвена предузећа са живим и мртвим инвентаром; б) производи остварени у току колхозне производње, и в) друштвени објекти. Међутим, даљи развитак колхозне својине у пракси је недвосмислено показао да је врло тешко а можда чак и непотребно помоћу правних прописа утврђивати који објекти могу бити у колхозној својини а који не. С друге стране, неки совјетски правни писци предлажу да би требало избећи стриктно навођење у правним прописима који све објекти могу бити у колхозној својини већ се задовољити са општом правном формулом према којој би колхозни могли имати право својине на свим имовинским објектима осим оних који представљају искључиву својину совјетске државе (9). Други пак сматрају да би одређивање круга објеката колхозне својине требало да буде решено у колхозном законодавству а не општом формулацијом. Једна општа формулација која одређује шта све може бити

(7) Ја. Ф. Микољенко и А. Н. Никитин: н. д., с. 99—101.

(8) Н. Т. Осипов: Ленински кооперативниј план и проблеми развитија колхоза, „Правоведеније“, № 2/1960, с. 77.

(9) Л. Н. Баховкина: К вопросу об об'ектах колхозној сопствености, „Совјетскоје государство и право“, № 7/1958, с. 26.

објект колхозне својине, сматрају ови совјетски писци (10), не би била у складу са специјалном правном способношћу колхоза као правног лица. Према овом схватању у колхозном законодавству би било целисходно утврдити да друштвену својину колхоза сачињавају: а) друштвена предузећа са живим и мртвим инвентаром; б) друштвени објекти; в) машине; г) усеви и засади; д) производи добијени у процесу колхозне производње; е) новчана средства и други објекти неопходни колхозу за остварење пољопривредне производње а такође и за задовољење других животних и културних потреба колхозника (11). Основ за овакво схватање објеката права колхозне својине дају одредбе Закона о даљем развиту колхозног система и реорганизацији машинско-тракторских станица од 31. марта 1958. (12). Овако широк круг објеката колхозне својине објашњава се чињеницом да је у основном колхоз социјалистичко предузеће које улази у јединствени систем националне планске привреде СССР па је неопходно да располаже са свим објектима који су потребни за његову нормалну и трајну привредну делатност. Приметимо да је колхозна својина у пракси и до сада постојала углавном на скоро свим објектима који су напред изнети. У том смислу спор је у доброј мери теоријског карактера. Тако су основни објекти колхозне својине: трактори, комбајни, све врсте других пољопривредних машина, радна и друга стока, предузећа за прераду пољопривредних производа, транспортна средства, привредне зграде и постројења, грађевине за културне и животне потребе колхозника, пољопривредни производи, новчана средства и др. Сматра се да су ова наведена средства, поред већ датог земљишта од стране државе на вечито и бесплатно коришћење, довољна да колхоз максимално и интензивно искористи земљишне и друге природне услове за повећање пољопривредне производње и побољшање животног стандарда удружених колхозника. Па ипак, иако се колхозна својина простира на један врло широки круг објеката, она је у извесном смислу ограничена. Колхозни не могу имати, на пример, право својине земљишта, рудног богатства, вода, шума и других објеката који су према Уставу СССР у државној односно општедруштвеној својини (овај термин је све чешћи у совјетској правној литератури). Сматра се такође да у колхозној својини не би могла бити таква индустријска предузећа која немају везе са пољопривредом или рударска предузећа, на пример, рудник угља и слично (13).

Сматрамо да је питање објеката колхозне својине тесно повезано са питањем специјалне способности колхоза као правног лица. Колхоз је правно лице настало удруживањем радног сељаштва ради обављања и унапређења пољопривредне производње и његова основна и допунска делатност су утврђени у статуту (правилима) који је од стране органа догичног колхоза донет у складу са Угледним статутом (правилима). Према томе било каква казуистика у овом питању је сувишна. Довољно је утврдити принцип. Начелно би колхоз могао стећи право својине на свим оним објектима који су неопходни за остварење пољопривредне производње и чије кори-

(10) О. А. Кичатова: К вопросу об объектах права колхозной собственности, „Правоведение“, № 1/1960, с. 75.

(11) Исто, с. 75 и 76; слично Н. Д. Казанцев: Колхозное право, Москва, 1962, с. 252.

(12) „Известија“, од 1 априла 1958.

(13) Н. Д. Казанцев: н. д. с. 257.

шћење је у непосредној вези са пољопривредном делатношћу — прерађивачка предузећа затим производима оствареним сопственом производњом и производњом својих погона, као и право својине на свим добрима неопходним за задовољење културних и других животних потреба колхозника (14). По свему судећи у праву би били они совјетски правни писци који се залажу за једну општу формулу да колхозна својина може обухватити, бити конституисана на свим објектима који нису у прописима одређени као објекти у искључивој својини совјетске државе.

У погледу садржине права колхозне својине совјетски правни писци се знатно не разликују. Углавном постоји јединствени став који се своди на то да се садржина права кохозне својине састоји у следећим овлашћењима: *држању, коришћењу и располагању*.

Право држања састоји се у томе да колхоз може поседовати све имовинске вредности које се по закону могу налазити у његовој својини. Право коришћења према совјетским писцима значи могућност и обавезу, обавезност искоришћавања оруђа и других средстава за производњу а такође и свих других имовинских вредности од стране колхоза у чијој су својини. Ова могућност и обавеза искоришћавања имовинских вредности мора се вршити у циљу да се осигура правилно вођење колхозне привреде и да се оствари унапређење пољопривредне производње. Овде је потребно приметити да је очигледно реч о једном више социолошком него правном објашњењу овлашћења коришћења као компоненте колхозне својине јер се говори о „могућностима“ и „обавезности“ искоришћавања што није довољно правно дефинисано али се уочава настојање писаца да и правно уобличи ова схватања а онда наравно долазе у доста тешку ситуацију да својинско овлашћење једновремено садржи и „могућност“ и „обавезност“. Под појмом *располагања* у совјетском праву се подразумева такво овлашћење колхоза да самостално спроведе организацију искоришћавања свих производних средстава, расподелу натуралних и новчаних прихода и искоришћавање других објеката колхозне својине а такође и право отуђења, прибављања или издвајања једног дела ствари. Ово овлашћење треба да се врши уз вођење рачуна о задовољењу интереса совјетске државе, колхоза и колхозника (15). Неопходно је приметити да овако широко постављено право располагања не садржи само оно класично овлашћење које би иначе том појму одговарало — *ius abutendi*, већ практично оно садржи и низ обавеза. У првом реду, према совјетским писцима, ово овлашћење би садржавало и неке обавезе које су испреплетане са управљањем колхозном имовином и имовинским вредностима у колхозној својини. То се најбоље види из

(14) Код совјетских писаца постоји низ различитих схватања о особеностима и правном режиму појединих објеката колхозне својине. Види А. В. Венедиктов: *Государственаја социјалистическаја сопственост*, Акад. наук СССР, Москва, 1948; М. И. Козир: *Об' ект права колхозној сопствености*, Москва, 1956; Н. Д. Казанцев: *Право колхозној сопствености*, Јуриздат, 1948; И. В. Павлов и Л. Н. Бахочкина: *Право колхозној сопствености в СССР*, изд. А. Н. СССР, 1957; О. А. Кичатова: *К вопросу об об' ектах права колхозној сопствености*, „Правоведение“, Ленинград, № 1/1960 и др. У наведеној литератури се посебно расправља о појму „друштвена предузећа колхоза“. Неки закључују да се под овим појмом подразумева то да он обухвата све привредне делатности колхоза којима се постиже производња са свим живим и мртвим инвентаром. Пре свега ту би дошла земљорадња и сточарство, као и све помоћне делатности и предузећа за прераду пољопривредних производа. Изгледа да је више реч о економском него о правном појму.

(15) Н. Д. Казанцев: *Колхозно право*, с. 258 и сл.

даљег објашњења и анализе коју дају совјетски писци. У ствари, они овлашћења располагања ближе тумаче као право колхоза да преко својих органа управља целокупном колхозном имовином. На пример, да приликом доношења производно-финансијског плана и његовог остварења утврђује обим фондова и обим и висину награде за рад колхозника а самим тим се, сматрају совјетски писци, решава и питање отуђења и прибављања предмета колхозне својине тј. врши се овлашћење располагања као једна компонента права колхозне својине. У совјетској правној теорији нарочито је детаљно разрађено питање обима овлашћења одређених органа колхоза у погледу располагања са средствима колхозних фондова (недељивог фонда, фонда сопствених обртних средстава, фонда удела-учешћа, семенског основног фонда сточне хране и резервног резервног фонда људске хране, фонда за помоћ који су у нужди и неспособни за рад и фонда за културне потребе). Међутим, ова детаљна разрада конкретних овлашћења нису посебно интересантна јер је реч само о непосредној примени права располагања објектима колхозне својине схваћеног као скупа врло различитих овлашћења и обавеза. Ова права и обавезе и поред своје разнообразности мотивисана су јединственим циљем: да се са објектима колхозне својине поступа у интересу државе, колхоза и колхозника.

Горе изнето схватање права располагања са правног гледишта није сасвим на месту јер се једновремено говори и о овлашћењима и о обавезама у једном истом појму. Много је исправније говорити о овлашћењима која су евентуално ограничена одређеним прописима или другим актима које доноси сам колхоз на основу законских овлашћења (статут, одлуке скупштине колхоза и слично). Строго узевши, када се каже да одговорни органи колхоза могу располагати колхозном својином у складу са интересом државе, колхозника и колхоза није се ништа правно одређено рекло. Пре свега то су три различита правна субјекта па је немогуће да се њихови интереси у сваком конкретном случају располагања објектима колхозне својине потпуно подударaju. Могуће је чак да ови интереси буду сасвим супротни. Осим тога, ко је тај који ће оценити те интересе? Таква оцена би увек морала да буде мање или више субјективна. Стога је сасвим на месту и за колхозно право сакључити да колхози имају право располагања предметима који сачињавају њихову својину у оквиру и у складу са законским и другим прописима.

Неки совјетски писци, узимајући у обзир промене у погледу круга објеката који могу бити у колхозној својини после доношења Закона о даљем развоју колхозног система и реорганизацији машинско-тракторских станица од 1958. (16), као и непосредним проширењем овлашћења у пракси, сматрају да је потребно унети одговарајуће измене у чл. 7 Устава СССР и у одговарајућим члановима устава савезних република. Према овим писцима потребно је ускладити те уставне одредбе са стварним развојем и достигнућима у овој области. По овом мишљењу требало би унети нове уставне одредбе да колхози могу имати у својину сву пољопривредну технику, све врсте пољопривредних машина затим то проширити у складу са привредном делатношћу колхоза и на изградњу међуколхозних електри-

(16) Сборник решениј по сељском хозјаству, Москва, 1963, с. 280 и сл.

чних централа, предузећа за производњу грађевинског материјала и других привредних објеката (17).

Оно што показује извесну изразито нову тенденцију у колхозном праву је појава међуколхозних организација, њиховог посебног правног положаја и питање карактера права веједничке својине удружених колхоза. То питање ће бити детаљније обрађено у следећој тачки.

Извесна питања која су напред наведена добила су своје решење мада се о томе изричито совјетски писци ни у најновијим радовима из ове области не изјашњавају: у Основима грађанског законодавства и грађанског судског поступка СССР и савезних република, чл. 20—23.

4. — *Међуколхозне организације и њихов правни положај.* — У совјетској правној литератури наводи се да су се међуколхозне везе појавиле још пре II светског рата али углавном при изградњи иригационих система. Међутим, значајнији развитак међуколхозне повезаности почиње тек од 1954. Под појмом „межколхозних свјазеј“ подразумева се сарадња колхоза у производњи и привредној делатности уопште као и сарадња на подизању објеката за културне и друге објекте животног стандарда и стварању услова за побољшање животних прилика колхозника. У тој сарадњи долази до уједињавања средстава и радне снаге са циљем да се остваре предвиђени производни задаци и постигну бољи животни услови колхозника. Плодови те сарадње су међуколхозне хидроцентрале, предузећа за производњу грађевинског материјала за изградњу колхозних постројења, затим подизање циглана, пилана и разних других предузећа за производњу различитог грађевинског материјала, изградњу нових путева и изградња и оснивање предузећа за конзервирање пољопривредних производа, млекара, пекара и сличних предузећа. У резолуцији XXI конгреса КПСС, када се говори о развиту народне привреде за период од 1959—1965, истиче се потреба сарадње и уједињавања средстава неколико колхоза ради изградње и коришћења објеката од заједничког интереса (18).

Правна основа за ову међуколхозну сарадњу постојала је још и знатно раније. Тако је Министарски савет СССР донео Одлуку о утврђивању правила и реда при грађењу и искоришћавању електричних централа и електричних постројења од 3. фебруара 1951. (19), а затим је донето и низ других савезни, републичких и локалних прописа који су правно регулисали међуколхозну сарадњу и у осталим областима изградње од заједничког интереса. Нарочито значај су имале одлуке Централног комитета КПСС и Одлука Министарског савета СССР од 10. јануара 1961. „О мерама за даље учвршћење привреде и финансијског стања колхоза“ (20). У Основима грађанског законодавства Савеза СССР и савезних република говори се о заједничкој својини колхоза и других задружних организација (21). Поред

(17) А. М. Каландадзе — А. И. Корелов: Некаторие вапросу колхозново права, „Правоведение“, Ленинград, № 3/1958, с. 26.

(18) Материјали са XXI ванредног конгреса КПСС, Госполитиздат, 1959, с. 148.

(19) Сборник решениј по сељскому хозјајству, Москва, 1963, с. 49.

(20) СП СССР, 1961, № 1, с. 1.

(21) Основи грађанског законодавства Савеза ССР и савезних република, издање Института за упоредно право у Београду, 1963, у чл. 23, ст. 1, предвиђају: „У својини колхоза, осталих задружних организација и њихових удружења, налазе се њихова предузећа, установе за одмор и разоноду, зграде, уређаји, трактори, конбајни, и друге машине, транспортна средства, стока за вучну и приплод, производи ових организација и остала имовина која одговара циљевима њихове делатности.“

тога донето је низ одлука и угледних правила од стране скоро свих савезних републичких, обласних и рејонских органа управе, тако да постоји један огроман број прописа који зависно од локалних услова ближе регулишу међуколхозну сарадњу.

Према мишљењу неких совјетских писаца наведене измене а и друге измене и допуне колхозног законодавства које проистичу из праксе социјалистичке изградње показују да би било неопходно кодификовати колхозно законодавство (22). Они сматрају да би та кодификација требало да се изврши путем доношења једног новог Угледног статута (угледних правила — „Примернова Устава“) који не би искључивао стваралачку иницијативу колхозника. То би се постигло на тај начин што би одредбе новог Угледног статута требало да буду формулисане тако да имају у основи диспозитиван карактер. На тај начин би дошла до изражаја стваралачка иницијатива колхозног сељаштва (23).

Наравно да је појава нових субјеката колхозног права — разних међуколхозних организација изазвала настајање нових правних односа. Ти нови правни односи настали су у два правца. Пре свега нови правни односи између самих колхоза поводом међуколхозне организације и правни односи сваког појединог колхоза са том новонасталом међуколхозном организацијом као самосталним правним лицем.

Поставља се питање какав карактер има уговор између колхоза — члана (учесника) и међуколхозне организације. По мишљењу неких совјетских писаца тај уговор није факт којим се ствара право већ да правни односи настају самим чланством у тој организацији (24). На тај начин, сматрају ови писци, уговор има нижи, конкретизирајући значај. Међутим, ови совјетски писци сматрају да само уговор за пружање услуга од стране међуколхозне организације нечлановима те организације, субјектима права који нису учлањени у ту међуколхозну организацију, представља основни правни акт којим настају правни односи. Мишљења смо да се овакво резоновање не би могло прихватити јер ако уговор већ има карактер уговора и ако је прописима дозвољен, он мора имати снагу правног акта којим настају права и обавезе уговорних страна. Свако друго тумачење би било неприхватљиво и за совјетско право без обзира на постојање извесних ограничења у прописима или планским актима.

Што се тиче карактера уговора између колхоза о стварању међуколхозне организације постоје различита мишљења. Неки писци сматрају да је то посебан уговор о задружном друштву — ортаклуку („договор кооперативново товаришества“) који се знатно разликује од уговора о обичном ортаклуку (25). У следећој тачки овога рада покушаћемо да дамо детаљнију анализу ових уговора и то при обради питања о карактеру уго-

(22) А. М. Каландадзе — А. И. Корелов: н. д., с. 31. Аутори се позивају на став Л. И. Демба у раду: Проблеми кодификације колхозног права, „Социјалистическаја законитост“, № 3/1953.

(23) А. М. Каландадзе — А. И. Корелов: н. д., с. 32.

(24) Н. Д. Казанцев: Колхозное право, с. 284. Аутор се позива и даје за право проф. А. А. Рускољ-у изнетом у делу: Колхозное правоотношеније в. СССР, Госјуриздат, 1960, с. 70.

(25) К. И. Седунов: Договору кооперативново товаришества и техническово облуживанија в колхозној електрификацији, „Правоведение“, Ленинград, № 2/1960, с. 85.

вора у колхозном праву. У сваком случају реч је о новим уговорима који регулишу новонастале односе у међуколхозној сарадњи која је многобројна и врло различита па се може с правом констатовати да је и у овом смислу реч о једној новој тенденцији у развиту колхозног права. То нам потврђује и чињеница да је и у теорији и совјетској правној пракси на реду решавање врло значјних питања за даљи развитак колхозне правне науке у СССР. Оно што посебно карактерише овај напор у совјетској теорији и пракси колхозног права је студиозно и више правно прилажење овим питањима и знатно изостављање раније толико уобичајених економских и политичких питања и елемената при разматрању ових института односно сада се осећа њихово свођење на једну разумну меру.

5. — *Питање заједничке својине удружених колхоза.* — У празној литератури из области колхозног права доста је дискутовано питање карактера заједничке својине удружених колхоза. Постоји схватање да би се с обзиром на степен подруштвљења средстава за производњу, организацију управљања и карактер делатности међуколхозних организација све те организације могле разврстати у три групе. Прву групу би сачињавале организације које не образују заједничку (26) својину неколико колхоза. На пример центри за исхрану међуколхозних стада стоке која се образују ради заједничке паше. У том случају стока не постаје заједничка, не долази до сливања имовинске масе већ стока остаје у својини сваког појединог колхоза. Друга група међуколхозних удружења је карактеристична по томе што образује заједничка својина удружених колхоза али управљање не врше само удружени колхози већ и одговарајући државни органи. Таква удружења би била, на пример, међуколхозни осигуравајући фондови (27), а затим објекти који служе за подизање животног стандарда и културе колхозника: санаторијуми, школе, школски интернати, болнице, породилишта, пионирски логори и сл. а понекад и међуколхозне електричне централе. У трећу, најбројнију групу дошла би таква међуколхозна удружења која имају заједничку својину и искључиво право управљања. Циљ ових удружења је пружање услуга привредног карактера и стицање одређених прихода-зараде. То су пре свега међуколхозне грађевинске организације, предузећа за производњу грађевинског материјала, међуколхозне станице за вештачко осемењавање живинарске фарме, предузећа за прераду пољопривредних производа, организације за мелиорацију и иригацију и сл. У погледу међуколхозних електричних централа питање није јединствено решено јер оне могу у зависности од свог карактера припадати разним напред наведеним групама (28). И поред низа разлика, преовладало је мишљење да вредности настале на основу уговора о међуколхозној делатности припадају свим колхозима учесницима удружења. У ствари, ове новонастале вредности такође представљају колхозну својину. Самим удруживањем није дошло до промене карактера својине. Реч је о заједничкој својини (сусвојини) удружених колхоза. Пошто се поред колхоза као учесници у изградњи и коришћењу могу појавити и друга општедруштвена правна лица и државна организација, то се сматра да у том случају настаје

(26) Н. Д. Казанцев: н. д., с. 286 и сл.

(27) СП УССР, 1957, № 11, с. 140.

(28) Н. Д. Казанцев: н. д., с. 288.

посебан вид заједничке својине који се састоји од колхозне и општедруштвене својине са правом коришћења сразмерно учешћу у изградњи (29). Посебно је расправљено питање који ће се правни режим применити на тај облик својине: да ли правни режим колхозне или правни режим општедруштвене својине (30).

Совјетски правни писци позивајући се на резолуцију XXI конгреса КПСС сматрају да ће се у току изградње комунизма која је у току стално подизати ниво подруштвљења колхозне производње, да ће доћи до зближавања колхозно-кооперативне својине са општедруштвеном и нестајања граница међу њима (31). Ово би требало у првом реду да се оствари непрестаним јачањем недељивих фондова колхоза и развијањем међуколхозне пословне и производне сарадње (32). Према томе, трасирана су два паралелна пута за постепено сједињавање колхозне и општедруштвене својине: постепено јачање недељивих фондова и друго, путем заједничке својине колхоза настале међуколхозном производном делатношћу. Према томе општа тенденција и у теорији и у пракси је постепено сливање и изједначавање ова два облика социјалистичке својине у СССР.

6. — *Промене у области уговора у колхозном праву.* — До 1958. у области колхозног права разликовала су се два основна уговора: уговор о контрахирању („*договор контратакцији*“) и уговор о откупу („*договор закупки*“). Сви аутори су по правилу у то време правили ову разлику (33). Они су сматрали да је реч о два уговора који се међусобно не подударају мада служе као правна средства за испоруку пољопривредних производа и расмене град-село. Међутим, законодавац је сјединио ова два термина у термин „*контратакција*“ — „*договор контратакцији*“, док се термин „*закупки*“ и даље употребљава као економски појам и има одређено значење у циљу разликовања садашњег положаја угорних страна од односа који су се заснивали обавезним откупом где еквивалентност није била одлучујући моменат (34).

У периоду од 1958. до 1961. испорука пољопривредних производа вршена је углавном без неког посебног уређеног уговорног система. Насупрот томе од 1961. уговор о контрахирању постао је основна правна форма за

(29) О. С. Иоффе: *Совјетское гражданское право*, II, Ленинград, 1961, с. 467 и сл.

(30) Д. М. Генкин: *Право собственности в СССР*, Госјуриздат, 1961, с. 148. Аутор сматра да ако се схвати да је државна својина водећа и да развитак колхозне својине иде у правцу зближавања са општеном својином, онда би на те односе требало примењивати правни режим државне својине на таквим заједничким предузећима. Међутим допушта да се на узајамна права и обавезе учесника и њихових посебних делова могу примењивати било правни режим који важи за колхозну, било правни режим државне својине.

(31) У ставу III Резолуције XXI конгреса КПСС се каже: „У току комунистичке изградње подизаће се ниво подруштвљења колхозне производње, зближавање колхозно-кооперативне са општеном својином, брисање граница међу њима. Расти ће и јачати недељиви фондови колхоза, шире ће се развијати међуколхозне производне везе. Сливање колхозно-кооперативне и општеном облика својине ће настати не као резултат смањивања колхозно-кооперативне својине већ повећањем нивоа њеног подруштвљења до општедруштвене уз помоћ и подршку од стране социјалистичке државе.“

(32) О. С. Иоффе: н. д., с. 455.

(33) И. Б. Новицкиј, К. А. Граве, Б. А. Лисковец: *Правовое регулирование товарооборота между городом и деревней*, Москва, Госјуриздат, 1956, с. 104—106 и 144—152.

(34) В. Ф. Јаковлев: *Основные черты договора контратакцији*, „*Правоведеније*“, № 3/1963, с. 59.

промет пољопривредних производа која се не примењује само у односима са колхозима већ и у односима са совхозима (35).

Правна природа и карактер уговора о контрахирању у новим условима привредне изградње у СССР још није довољно обрађена у совјетској правној литератури. У сваком случају реч је о уговору који се налази у фази изградње и усавршавања. Он је изгубио карактер уговора који се под тим називом подразумевао до 1958. Неки писци нису сигурни да ли је у питању уговор грађанског односно привредног права или уговор колхозног права, односно неки тврде да је то уговор грађанског права (36) други сматрају да је то уговор колхозноправног карактера са одређеним особеностима (37), а трећи да је то уговор привредног права (38). Наравно за свако ово схватање износе се аргументи и противаргументи. Истиче се да према типским уговорима о контрахирању почев од 1961. не постоји више обавеза контрахента да указује испоручиоцу агротехничку помоћ у производњи, затим да се овај уговор не односи као што је то био случај раније само на производњу и испоруку индустријског биља и култура већ на све пољопривредне производе и најзад, да се ови уговори закључују не само са колхозима већ и совхозима. Исто тако по некима је овај уговор различит од ранијих и по томе што он није директно везан за одређени однос у оквиру колхоза који је са своје стране утицао и на начин плаћања трудбеника у колхозу. То је уговор између посебних субјеката совјетског права — социјалистичких организација а као испоручиоци се појављују организације које производе робну пољопривредну производњу, док се као контрахент-наручилац производње појављује државна или кооперативна организација (39). Уговор о контрахирању је средство планирања, он се појављује као плански уговор. Колхози и совхози закључују ове уговоре на основу својих перспективних планова производње и обично закључују један јединствени уговор за дужи период, обично од 2 до 5 година. Осим тога узајамни односи уговорних страна су детаљно регулисани позитивним правом а општи услови уговора се одређују централизовано. На крају типским уговорима из ове области је утврђен принцип реалног испуњења обавеза уговорних страна (40). Све ове особине према неким писцима чине да је реч о једном новом и посебном уговору са правног гледишта и то о привредном уговору који је настао у новим условима размене између града и села у СССР.

Посебни значај има још један други уговор који се нагло развија у области колхозног права. То је уговор о међуколхозној делатности о коме је донекле било речи у претходним тачкама. Овај уговор је сврстан у групу уговора-обавеза о заједничкој делатности (41). У погледу правне природе ових уговора прави се разлика у односу на ортаклук и износе одговарајући аргументи. Сви ови уговори који могу бити врло различити сврстани су у две групе. На уговоре који су усмерени на стварање међуколхозне орга-

(35) Исто, с. 60.

(36) А. В. Венедиктов и др.

(37) И. Б. Новициј, К. А. Гаве, Б. А. Лисковец и др.

(38) А. Ју. Кабалкин, Г. А. Аксененко, В. Ф. Јаковлев и др.

(39) В. Ф. Јаковлев: н. д., с. 61—66.

(40) Исто, с. 65.

(41) О. С. Иоффе: н. д., с. 462.

низације као самосталног правног лица и уговоре који не доводе до образовања самосталних правних лица већ омогућавају сарадњу и учешће у решавању и задовољењу заједничких потреба више колхоза или других организација (42). Недостатак простора и карактер овог чланка не дозвољава нам да се детаљније упуштамо у анализу ових уговора али у сваком случају реч је о једној новој и значајној појави у колхозном праву.

7. — *Закључак.* — У раду су изнете само извесне тенденције у развоју колхозног права. Међутим, читава ова грана права је у једном динамичном развоју. Промене се одигравају у самој друштвено-економској структури па се следствено томе реперкутују и на плану права. Стога би и овај рад требало схватити као први покушај да се уђе у проучавање ових сложених правних односа.

Др. Радомир Ђуровић

R É S U M É

Changements dans la conception de la propriété kolkhozienne et du contrat dans le droit kolkhozien

Dans cet article a été mis en relief l'importance du droit kolkhozien dans la science juridique soviétique et dans le système d'enseignement dans les facultés de droit. Un compte-rendu analytique a été présenté de l'évolution du droit kolkhozien en tant que nouvelle branche du droit dans l'U. R. S. S. Ensuite a été exposé l'état dans la théorie juridique au sujet des questions centrales du droit kolkhozien — de la propriété kolkhozienne et du rôle du contrat dans le droit kolkhozien. Les différentes conceptions ont été présentées concernant le caractère de la propriété kolkhozienne qui variaient depuis la conception que la propriété kolkhozienne est une propriété de groupe, dans le fond la propriété collective d'un groupe de personnes, jusqu'à la conception que c'est une forme spéciale de la propriété socialiste. Cette dernière conception a prévalu et elle est soutenue avec succès tant par les arguments juridiques que par les arguments socio-économiques, par ailleurs elle a trouvé un appui réel dans la législation soviétique. Tout spécialement les questions ont été élaborées du caractère de l'objet de la propriété kolkhozienne et du titulaire-sujet de la propriété kolkhozienne. En ce qui concerne le contenu du droit de la propriété kolkhozienne une place a été réservée à l'analyse des pouvoirs: *la détention, l'utilisation et la disposition* et aux particularités de la conception de ces pouvoirs dans la théorie du droit kolkhozien. Selon l'avis de la plupart des auteurs soviétiques ces pouvoirs, et en particulier l'utilisation, contiennent en même temps «la possibilité» et «l'obligation» de l'exploitation patrimoniale, ce qui a été critiqué par l'auteur, qui considère que certaines limitations sont en dehors des pouvoirs de propriété et que leur fondement se trouve dans les prescriptions légales comme dans les autres formes de la propriété.

Après l'analyse des conceptions de la propriété kolkhozienne dans la théorie juridique l'auteur passe sur les nouvelles manifestations dans le droit kolkhozien à partir de 1954 et ultérieurement. L'apparition des organisations interkolkhoziennes a provoqué d'autres changements dans la conception tant du caractère de la propriété kolkhozienne que de l'importance du contrat.

(42) Исто, с. 463 и сл.

La propriété interkolkhozienne qui se forme au cours de la coopération de production de plusieurs kolkhozes a été l'objet de discussion des juristes soviétiques qui s'occupent du droit kolkhozien. Il a été conclu qu'il s'agit dans le fond de la propriété collective des kolkhozes qui en sont les membres, que le caractère de la propriété n'a pas changé, mais qui c'est une façon d'éliminer les différences entre la propriété sociale générale et la propriété kolkhozienne au cours de l'édification du communisme dans l'U.R.S.S. Pour une telle conception les auteurs ont trouvé un appui non seulement dans les arguments juridiques mais aussi dans la Résolution du vingt et unième congrès extraordinaire du parti communiste de l'Union Soviétique, dans laquelle il a été souligné qu'au cours de l'édification communiste le niveau de la production kolkhozienne socialisée sera relevé, le rapprochement entre la propriété kolkhozienne coopérative et la propriété sociale générale sera réalisé et les limites entre elles seront écartées. En réalité, après la Résolution mentionnée toute une série de prescriptions ont été adoptées tant fédérales que des républiques fédérales et locales sur la réglementation de la coopération interkolkhozienne, la condition de l'organisation interkolkhozienne et les rapports des kolkhozes qui en sont les membres. Dans tous les cas il ne s'agit pas seulement d'une conception théorique de la nécessité d'un changement, mais d'un développement rapide des nouveaux rapports sociaux dans le village soviétique qui exige de nouvelles solutions tout aussi bien dans la théorie que dans la pratique.

En ce qui concerne les changements dans le domaine du contrat dans le droit kolkhozien, l'auteur a analysé l'état postérieur à l'année 1958, jusqu'à quelle époque on distinguait deux contrats fondamentaux dans le droit kolkhozien: le contrat à terme avec les producteurs agricoles («dogovor kontraktacii») et le contrat de rachat («dogovor zakupki»). Après 1958 et surtout après 1961 dans le fond il n'existe qu'un seul contrat pour le règlement des rapports entre les kolkhozes et les autres sujets du droit dans le domaine des échanges de biens — le contrat à terme avec les producteurs agricoles dont la nature juridique est contestable. Cependant il a été souligné de même que c'est un nouveau contrat avec le principe d'équivalence appliqué de conséquence entre les organisations socialistes, qu'il a le caractère d'un instrument de planification car il est généralement conclu à un terme assez long, de 2 à 5 ans, et que dans les contrats-types le principe de la réalisation réelle a été adopté. Dans l'article on examine aussi la question du caractère du contrat relatif à la coopération interkolkhozienne et de sa nature juridique.

A la fin de l'article le fait a été mis en relief que seul certaines tendances ont été analysées dans le développement du droit kolkhozien, vu que toute cette branche du droit se trouve dans le développement dynamique et en transformation conformément aux changements dans la structure socio-économique du village soviétique.

ПРИМЕНА НАРКОТИЧНИХ СРЕДСТАВА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

У периоду после првог светског рата психоанализа Сигмунда Фројда (Sigmund Freud) дала је у пракси лечења разних опсесија и неуроza извесне резултате. Међутим, ова метода је била веома спора. Отклањање одн. откривање подсвесних узрока болести путем низа разговора које је психијатар водио са пацијентом трајали су некада и до годину дана.